

w numerze

3

Prace dokumentacyjne na wschodzie
Jacek Miler

6

Kradzieże lipnickich tryptyków
Piotr Ogrodzki

8

Srebrne aplikacje
Agnieszka Kasprzak Miler

10

Słowacki trop
Maria Romanowska-Zadrożna

12

Rewindykacje dóbr kultury z ZSRR
po II wojnie światowej (1)
Jacek Miler

14

Katalog strat wojennych (1939-1945)
Monika Kuhnke

15

SS-Obersturmbannführer i jego „zbiory”
Monika Kuhnke

16

Katalog strat
Monika Barwik

20

Mało znana kolekcja dawnych miar
Jerzy Mikoszewski

22

Późnogotycka figura św. Stanisława
Janusz Zbudniewek

24

Rekwizycje wojenne w Muzeum
Czartoryskich
Ewa Czepielowa

28

Pomnik nagrobny rodziny Braeuningów
Janusz Mróz, Krzysztof Lesiak

31

Konserwator zabytkowego oręża
Krzysztof Lesiak

32

Straty w zbiorach Łazienek Królewskich
Maciej Choynowski

35

Summary

Prace dokumentacyjne na Wschodzie

Lwów – dawny pałac Sapiechów, w którym odbyła się sesja naukowa

Obrazom sesji we Lwowie przewodniczyli kolejno: prof. Andrij Rudnickij z Politechniki Lwowskiej, mgr Andrzej Betlej z Instytutu Historii Sztuki UJ oraz prof. Jerzy Kowalczyk z Instytutu Sztuki PAN. W sesji brali udział m.in.: Stanisław Żurowski, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki, Pełnomocnik Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą, Iwan Mohytycz, Dyrektor Instytutu Konserwatorskiego „Ukrzachidprojektrestawracja” we Lwowie, prof. Borys Woznycky, Dyrektor Lwowskiej Galerii Obrazów, dr Maria Kałamajska-

„Ostatnie dziesięć lat badań historyków sztuki nad zabytkami Ukrainy, Białorusi i Litwy”; tak brzmiał tytuł Międzynarodowej Sesji Naukowej, która odbyła się we Lwowie w dniach 12-14 listopada br. Sesja została zorganizowana przez Federację Organizacji Polskich na Ukrainie, Fundację Pomocy Polakom na Wschodzie oraz Koło Naukowe Studentów Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studenci UJ w roku 1994 zapoczątkowali coroczne spotkania historyków sztuki, ułatwiające wzajemne kontakty i umożliwiające wymianę informacji na temat stanu badań dotyczących wspólnego dziedzictwa kulturalnego.

Na marginesie trzeba dodać, iż duże doświadczenie w organizowaniu takich spotkań ma Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, które zapoczątkowało cykliczne spotkania numizmatyków z Polski, Białorusi, Litwy i Ukrainy, zorganizowaną w 1994 roku, w Supraślu, Międzynarodową Konferencją Naukową zatytułowaną „Wspólne dzieje pieniądza”.

-Saeed z Instytutu Sztuki PAN, doc. Oresta Resztyło Rybczyńska z Politechniki Lwowskiej, dr Natalia Slipczenko z Instytutu Konserwatorskiego we Lwowie, Siergiej Romaczenko z Narodowego Komitetu Budownictwa Ukrainy i mgr Aneta Gluzińska z Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie. Obecni byli również: Bogusław Woźniak – I sekretarz Ambasady RP w Kijowie i Grzegorz Kaczmarek – konsul w Kijowie. W ciągu dwóch dni zaprezentowano 30 referatów i nie sposób przedstawić w tym miejscu wszystkich uczestników i wyniki ich prac zaprezentowane podczas sesji. Zainteresowani tematem będą mogli zapoznać się z referatami (również osób, które nie mogły przybyć do Lwowa) w przyszłym roku, kiedy zostaną opublikowane materiały z sesji. Wprawdzie w tym roku Biuro Pełnomocnika Rządu nie wspomagało finansowo sesji naukowej, to jednak wiele wyników prac terenowych zaprezentowanych we Lwowie powstało przy pomocy finansowej Biura Pełnomocnika Rządu.

Widok z ruin zamku w Nowogrodku

Jest to też niejako okazja do pewnego podsumowania prac Biura i współpracy z Białorusią, Litwą i Ukrainą.

Współpraca głównie prowadzona jest w oparciu o porozumienia wynegocjowane przez Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą z Pełnomocnikami Rządów Białorusi i Ukrainy. (Podpisanie stosownego porozumienia jest przewidziane również z Litwą). Są one podstawą do powoływania odpowiednich komisji.

Najdłużej istnieje Komisja Konsultacyjna Polsko-Białoruska ds. Dziedzictwa Kulturalnego, która powstała (przed podpisaniem porozumienia) na podstawie Deklaracji o współpracy kulturalnej, naukowej i edukacyjnej z dnia 18 listopada 1992 roku.

Podstawą do współpracy (w zakresie zabytków ruchomych) z Ukrainą jest Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainą w dziedzinie ochrony i zwrotu dóbr kultury utraconych i bezprawnie przemieszczonych podczas II wojny światowej, podpisane 25 czerwca 1996 roku. Dzięki temu, pół roku później, została powołana Komisja Międzyrządowa. Dla polepszenia współpracy w dziedzinie architektury i cmentarzy należy

powołać komisję ds. ochrony dziedzictwa kulturalnego, gdyż obecny stan współpracy w tym zakresie jest więcej niż nie zadowalający.

Biuro Pełnomocnika Rządu uczestniczyło w pracach dokumentacyjnych i konserwatorsko-budowlanych zabytków znajdujących się za wschodnią granicą Polski. Ewidencja zabytków prowadzona przez Biuro co roku powiększa się o karty inwentaryzacyjne, archiwalia czy też o materiały uzyskiwane dzięki współpracy z instytucjami w kraju i za granicą. Spośród instytucji od lat zaangażowanych w prace na Wschodzie należy tu wymienić: Instytut Sztuki PAN, Uniwersytet Jagielloński i Uniwersytet Warszawski, Akademię Sztuk Pięknych w Warszawie, Politechnikę Świętokrzyską, Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu, Fundację Kultury Polskiej i Światowy Związek Żołnierzy

Katedra w Łucku

Armii Krajowej. Wśród instytucji zagranicznych szczególnie miejsce zajmują: Instytut Konserwatorski we Lwowie i Lwowska Galeria Obrazów. Realizację wielu zadań Biura zapewnia współpraca z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, a zwłaszcza z placówkami dyplomatycznymi w Wilnie, Mińsku, Grodnie, Kijowie i Lwowie.

Inwentaryzacja zabytków najdłużej prowadzona jest przez studentów historii sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego (na Ukrainie) i Uniwersytetu Warszawskiego (na Litwie i Białorusi). Z roku na rok przybywa grup studenckich z poszczególnych uczelni. W tym roku studenci reprezentowali takie uczelnie, jak: Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie, Politechnika Warszawska, Łódzka i Świętokrzyska i Instytut Historii UJ. Studenci z Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie i Krakowie

Kolegiata w Olyce

wykonują prace konserwatorskie w kościele pw. św. Wawrzyńca w Żółkwi. W tym roku studenci z Wydziału Konserwacji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu wykonywali konserwację polichromii w katedrze w Kamieńcu Podolskim. Inwentaryzację cmentarzy prowadzą studenci Politechniki Świętokrzyskiej i Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”.

Dość długa jest lista dofinansowanych przez Biuro prac konserwatorskich i remontowych w wybranych obiektach zabytkowych. Należą do nich między innymi kościoły w Nieświeżu, Krzemienicy, Lubomlu, Zbarażu, Olyce, Berdyczowie oraz w katedra we Lwowie. Dofinansowywano także prace zabezpieczające ruin zamku w Nowogródku, zamku w Złoczowie i remont dachu dworu w Poszeszuwii. Dzięki pomocy finansowej i organizacyjnej Biura oraz Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, Pracownia Konserwacji Malarstwa PKZ przeprowadziła konserwację 12 obrazów z kościoła pobrygidkowskiego w Grodnie. Należy

również wymienić pierwszy etap konserwacji obrazu Świętej Trójcy w Szylanach, jako przykład dobrej współpracy konserwatorów polskich i litewskich.

Ważnym elementem współpracy są kursy „szkoły letnie” dla obywateli Białorusi, Litwy i Ukrainy: Akademia Nieświeska, organizowana przez Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu (mająca charakter studiów podyplomowych), kursy organizowane przez Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, „szkoła letnia” dla konserwatorów, organizowana przez Polski Komitet ds. UNESCO we współpracy z Państwową Służbą Ochrony Zabytków i Urzędem Miasta w Zamościu.

Osobne zagadnienie stanowi współpraca ze wschodnimi sąsiadami dotycząca bibliotek. Problemy te były szczegółowo omawiane podczas IV Forum Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego w grudniu 1997 roku. Z instytucjami na Wschodzie bardzo aktywnie współpracuje Biblioteka Narodowa. Jako przykład można podać katalogowanie księgozbioru króla Stanisława Augusta Poniatowskiego znajdującego się w Bibliotece Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie.

Mimo, iż prace na Wschodzie są bardzo zaawansowane, to jednak pozostało jeszcze wiele do zrobienia z zakresu dokumentowania, ochrony i udostępniania zbiorów. Prace dokumentacyjne potrwają jeszcze wiele lat, nawet przy założeniu, że zostanie spełnionych wiele warunków: zwiększone środki finansowe na prace badawcze, koordynacja prac i lepsza współpraca z instytucjami w kraju i za granicą.

Jacek Miler
fot. autor

Ruiny zamku w Nowogródku

